

دانشگاه امام حسین (ع)

تحول سیاست خارجی ج.ا.ا. نسبت به سازمان همکاری اسلامی در دولت های نهم و دهم

مهدی فیاض ورجانی
ولسی رجایی
مصطفی مقدسی

زمستان ۱۳۹۷

سرشناسه: قاسمی ورجانی، مهدی، ۱۳۶۴ -
 عنوان و نام پدیدآور: تحول سیاست خارجی ج.ا.ا نسبت به سازمان همکاری اسلامی در دولت‌های نهم و دهم / مهدی
 قاسمی ورجانی، ولی رجبی، مصطفی مقدسی.
 مشخصات نشر: تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۲۸۱ ص.
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 موضوع: ایران -- روابط خارجی -- ۱۳۸۴ - ۱۳۹۲
 موضوع: Iran -- Foreign relations -- ۲۰۰۵ - ۲۰۱۳
 موضوع: سازمان همکاری اسلامی
 Organisation of Islamic Cooperation
 موضوع: اسلام و روابط بین‌المللی
 Islam and international relations
 موضوع: همگرایی منطقه‌ای
 Regional integration*
 موضوع: ایران -- روابط خارجی -- کشورهای اسلامی
 Iran -- Foreign relations -- Islamic Countries
 موضوع: کشورهای اسلامی -- روابط خارجی -- ایران
 Islamic countries -- Foreign relations -- Iran
 موضوع: شناسه افزوده: رجبی، ولی، ۱۳۶۰ -
 شناسه افزوده: مقدسی‌پور، مصطفی، ۱۳۵۸ -
 شناسه افزوده: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)
 شناسه افزوده: Imam Hossein University for Training Officers & Guards
 رده بندی کنگره: KZ۵۲۸۶ ق ۲ ت ۳ ۱۳۹۷
 رده بندی دیویی: ۲۰۹۱۷۶۷/۳۴۱ شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۸۰۱۶

دانشگاه امام حسین (ع)

عنوان تحول سیاست خارجی ج.ا.ا نسبت به سازمان همکاری اسلامی در

دولت‌های نهم و دهم

پدیدآورندگان مهدی قاسمی ورجانی، ولی رجبی، مصطفی مقدسی

ویراستار مهدی قاسمی ورجانی

ناشر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

صفحه‌آرا یاسر امامی‌فر

طراح جلد

نوبت چاپ اول - بهار ۱۳۹۸

شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

قیمت

فهرست مطالب

پیش گفتار	۱۳
-----------------	----

فصل اول

همگرایی

تعریف همگرایی	۱۷
لیبرالیسم و همگرایی در روابط بین الملل	۱۹
نظریه های مختلف همگرایی	۲۱
بررسی همگرایی بر اساس دیدگاه کارکردگرایی	۲۵
نوکارکردگرایی و همگرایی در سیاست بین الملل	۲۵
فرضیه های نوکارکردگرایی	۲۸
فرضیه رها سازی و گسترش	۲۹
فرضیه برون گرایی	۳۰
فرضیه سیاست گرایی	۳۰
نوکارکردگرایی در تفاوت با کارکردگرایی	۳۱
انتقاد و نقد نظریات نوکارکردگرایی	۳۲
همگرایی و رویکرد فدرالیسم	۳۵
کنفدرالیسم و همگرایی	۳۹
تحلیل همگرایی در چهارچوب منطقه گرایی	۴۰
تنویری همگرایی منطقه ای	۴۰
نتیجه گیری در مورد بحران تنویری همگرایی منطقه ای	۵۰
.....	۵۲

منبع یا عامل بیرونی بحران تنوری همکاری منطقه ای ۵۲

عوامل داخلی ۵۵

فصل دوم

سازمان همکاری اسلامی (تاریخچه، ساختار، اهداف) و بررسی روند همکاری و واگرایی

در ساختار سازمان همکاری اسلامی ۶۳

آشنایی با سازمان همکاری اسلامی (OIC) ۶۵

اعتبار جهانی سازمان همکاری اسلامی ۶۷

نگاهی به چگونگی تشکیل و ساختار سازمان کنفرانس اسلامی ۶۸

پیدایش سازمان همکاری اسلامی ۶۸

اهداف سازمان همکاری اسلامی ۷۱

ارکان سازمان همکاری اسلامی ۷۲

کنفرانس سران ۷۳

کنفرانس وزرای خارجه ۷۳

دبیرخانه ۷۳

دادگاه بین‌المللی عدالت اسلامی ۷۴

ارگان‌ها، نهادها و کمیته‌های تخصصی سازمان همکاری اسلامی ۷۴

سازمان علمی، تربیتی و فرهنگی وابسته به کنفرانس اسلامی (آی‌سی‌اس‌کو) ۷۴

بانک توسعه اسلامی ۷۵

مرکز اسلامی توسعه تجارت ۷۶

سازمان اسبوا (سازمان رادیو و تلویزیون و خبرگزاری بین‌المللی کنفرانس اسلامی) ۷۸

خبرگزاری بین‌المللی اسلامی «آینا» ۷۹

۷۹.....	دانشگاه های وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی
۸۰.....	برنامه اجرایی ده ساله سازمان همکاری اسلامی
۸۳.....	نقاط ضعف جایگاه سازمان کنفرانس اسلامی در عصر حاضر
۸۳.....	اختلافات و منازعات میان کشورهای عضو و ضعف ساختاری در سازمان
۸۴.....	فقدان ساختار اقتصادی مشترک
۸۷.....	همگرایی و واگرایی در کشورهای اسلامی
۹۱.....	روندهای همگرایی
۹۳.....	روندهای گرای در کشورهای اسلامی
۹۴.....	پارامترهای پارادایم های گرای در جهان اسلام
۹۴.....	چالش های سیاسی گرای کشورهای اسلامی
۹۸.....	چالش های فرهنگی همگرایی کشورهای اسلامی
۱۰۱.....	چالش های اقتصادی همگرایی کشورهای اسلامی
۱۰۴.....	پیش شرط های همگرایی جهان اسلام
۱۰۶.....	منطقه گرایی و همکاری های منطقه ای در داخل سازمان همکاری اسلامی
۱۰۷.....	همکاری سازمان همکاری اسلامی با دیگر سازمان های بین المللی
۱۰۹.....	آسیب پذیری ها در جهان اسلام
۱۱۱.....	اختلافات داخلی در کشورهای اسلامی
۱۱۳.....	مطالعه موردی: کارایی سازمان همکاری اسلامی در جنگ ایران و عراق
۱۱۴.....	نتیجه گیری

فصل سوم

ایران و سازمان همکاری اسلامی (بررسی سیاست خارجی ج.ا.ا. در دوران ریاست جمهوری

احمدی نژاد نسبت به سازمان همکاری اسلامی)

۱۱۷

۱۱۹.....	جغرافیای سیاسی جهان اسلام و ایران
۱۲۱.....	تشریح موقعیت ژئوپلیتیک جهان اسلام
۱۲۳.....	دامنه جغرافیایی جهان اسلام
۱۲۳.....	شمال جهان اسلام
۱۲۵.....	مرکز جهان اسلام
۱۲۵.....	غرب جهان اسلام
۱۲۶.....	شرق جهان اسلام
۱۲۶.....	اهمیت ژئواکونومی خلیج فارس
۱۲۷.....	ساختار ژئواکونومی جهان اسلام
۱۳۰.....	اقتصاد سیاسی خاورمیانه
۱۳۱.....	جغرافیای سیاسی ایران
۱۳۱.....	جایگاه ایران در رهپافتهای ژئوپلیتیک
۱۳۳.....	ایران و موقعیت جغرافیایی: تأثیرگذاری ها و تأثیرپذیری ها
۱۳۵.....	ارتباط شکل جغرافیایی ایران و سیاست خارجی آن
۱۳۵.....	منافع ملی در سیاست خارجی ج.ا.ا.
۱۳۷.....	نتیجه گیری
۱۴۱.....	ساختار تحلیل تئوریک برای سیاست خارجی ایران در سازمان همکاری اسلامی
۱۴۱.....	مقدمه
۱۴۳.....	عوامل اقتدار ایران در عرصه سیاست خارجی

۱۴۶	کشف عدالت خواهی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۱۴۷	جامعه منطقه ای
۱۵۱	اجتماع منطقه ای
۱۵۴	مجموعه سیاسی و نهادینه شده منطقه ای
۱۵۶	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۵۸	ایران و سابقه حضور در سازمان همکاری اسلامی
۱۵۸	مقدمه
۱۵۹	روابط ایران با سازمان همکاری اسلامی پس از انقلاب اسلامی ایران
۱۶۴	روابط با سازمان همکاری اسلامی پس از پایان دوران دفاع مقدس
۱۶۷	هشتمین اجلاس تهران - تهران همکاری اسلامی
۱۷۱	ارزیابی دروه ریاست ایران در سازمان همکاری اسلامی
۱۷۵	ایران و حضور سازمان همکاری اسلامی در مباحث مهم بین المللی
۱۷۷	گفتگوی تمدن ها
۱۷۹	نتیجه گیری
۱۸۰	بررسی موردی سیاست خارجی دولتهای ج.ا.ا نسبت به سازمان همکاری اسلامی
۱۸۳	عملکرد سیاست خارجی دولت های ج.ا.ا در راستای همکاری منطقه ای
۱۸۵	جهت گیری های سیاست خارجی ایران بعد از انقلاب اسلامی
۱۹۵	عوامل اتخاذ سیاست هم گرایی در دوره آقای هاشمی
۱۹۵	سیاست های منطقه ای ایران در دوران هاشمی رفسنجانی
۱۹۹	تغییرات گفتمانی در سیاست خارجی خاتمی و رویکرد ایشان به هم گرایی
۲۰۱	سیاست های منطقه ای ایران در دوره خاتمی
۲۰۵	وجه اشتراك و افتراق سیاست تنش زدایی هاشمی و خاتمی

۲۰۸.....	کلیاتی از سیاست خارجی دولت احمدی نژاد.....
۲۲۱.....	بررسی روند همگرایی در دولت احمدی نژاد.....
۲۲۲.....	اعتقاد دولت برهم گرایی در حوزه کشورهای اسلامی.....
۲۲۵.....	۱- وحدت و همدلی.....
۲۲۶.....	۲- ما باید خودمان و با روشهای خودمان مسائلمان را حل کنیم.....
۲۲۷.....	۳- توجه به تعینات دشمنان.....
۲۲۸.....	۴- و اما راه حل کدام است.....
۲۲۹.....	۵- توجه ویژه به رژیم شغال صهیونیستی و صهیونیستها.....
۲۲۹.....	۶- ما باید نگاه جهانی داشت.....
۲۳۴.....	بازار مشترک، اهرم قدرت جدید مسلمانان.....
۲۳۵.....	نقش گردشگری اسلامی در همگرایی جهان اسلام.....
۲۳۶.....	دلایلی بر ناکامی در سیاست خارجی احمدی نژاد در حوزه هم گرایی.....
۲۳۹.....	ناکامی در تنش زدایی و اعتمادزایی.....
۲۴۱.....	ناتوانی در کنترل قدرتهای بزرگ و تهدیدات نظامی.....
۲۴۲.....	محدودیت زدایی در سیاست خارجی ایران.....
۲۴۶.....	دلایل ناکامی و عدم موفقیت دولت در ایجاد هم گرایی در سازمان همکاری اسلامی.....
۲۴۶.....	سازمان کنفرانس اسلامی، کم اثر در سیاست خارجی ایران.....
۲۴۶.....	واگرایی در روابط با کشورهای عرب عضو سازمان همکاری اسلامی.....
۲۴۸.....	نتیجه گیری.....

فصل چهارم

نتیجه گیری

۲۵۱	
۲۵۳	مقدمه
۲۵۳	خلاصه و نتیجه گیری
۲۵۳	خلاصه پژوهش:
۲۵۷	پیشنهادهای پژوهش
۲۵۷	ایران، سازمان همکاری اسلامی و زمینه های فعالیت آینده در آن
۲۵۸	عوامل مثبت در نگهداشت و تقویت سازمان همکاری اسلامی
۲۵۹	عوامل باز-آرند در رشد تقویت سازمان همکاری اسلامی
۲۶۲	افق فراسو (دیدگاه منفی)
۲۶۶	چالش های آینده سازمان همکاری اسلامی
۲۶۷	پیشنهادهای رفرم سازمان
۲۶۸	افق فراسوی سازمان همکاری اسلامی
۲۶۹	شرایط جدید منطقه ای و جایگاه ایران در همگرایی منطقه ای

منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

همگرایی واگرایی دو رفتار متضاد در روابط دولت‌ها و یا بازیگران سیاسی می‌باشد. شکل‌گیری، به و یا نبود! فرآیندهای همگرایی و واگرایی تابعی از تلقی دولت‌ها و بازیگران نسبت به مافوق ملی، جمعیتی یا فردی خود است. به عبارتی بازیگری که تن به شرکت در فرآیند همگرایی یا واگرایی یا سایر بازیگران را می‌دهد به این می‌اندیشد که این عمل تا چه اندازه منافع او را تأمین و تهدیدات را از دور می‌سازد. بنابراین فلسفه این دو پدیده را درک وجود منفعت برای بازیگران در پرتو شکل‌گیری آن‌ها تشکیل می‌دهد. فرآیند همگرایی و واگرایی در ارتباط با بازیگران سیاسی و دولت‌ها، از احساس و درک هدف و منفعت مشترک و یا برعکس آن‌ها، نافع متعارض شروع می‌شود و سپس مراحل بعدی آن ادامه پیدا می‌کند و نیروی اصلی یا کاتالیزور به تقویت روند کمک کرده تا فرآیند را کامل نمایند. این فرایندها مکرر است در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای و جهانی شکل بگیرند. مرحله پایانی فرآیند بازیگری را یکپارچگی با پیامدهایی چون امنیت، صلح و توسعه، و یا برعکس تجزیه با پیامدهایی چون تنش، جنگ و توسعه نیافتگی تشکیل می‌دهد.

باید اشاره داشت اتخاذ سیاست همگرایی یا واگراییانه دارای یک سری مفروضات و پیش‌فرض‌های تئوریک است. بنابراین مهم است بدانیم که پیش‌فرض‌های تئوریک سیاست‌مداران اندیشمندان کشورها به طور عموم و جهان سوم به طور خاص

چیست؟ چه باعث می شود که یک کشور سیاست واگرایانه و کشوری سیاست هم گرایانه با سیاست دیگر کشورها اتخاذ نماید.

با توجه به مباحث مطروحه، اهمیت هم گرایی به خصوص هم گرایی های منطقه ای مانند حوزه خلیج فارس و کشورهای اسلامی برکسی پوشیده نیست. در این راستا سازمان همکاری اسلامی که در تقسیم بندی سازمانها بین المللی به دلیل عضویت شورخایی از چهار قاره آفریقا، آسیا، اروپا و آمریکا در آن سازمانی بین قاره ای به شمار می رود از مهم ترین عوامل و سازمان های همگرا در سطح بین المللی است که در سال ۱۳۶۹ تأسیس شد. از مهم ترین اهداف سازمان همکاری اسلامی که در ماده دوازده اساسنامه این سازمان بر آن تأکید شده است، تحکیم وحدت اسلامی بین کشورهای عضو، توسعه همکاری بین کشورهای عضو در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و بهره برداری ریشه کن کردن تبعیض نژادی و اشکال گوناگون استعمار، بکارگیری ابزارها و سازوکارهای لازم جهت حمایت از مکان های مقدس همچون قدس شریف و ایجاد جو مناسب و مطلوب جهت گسترش همکاری و تفاهم بین کشورهای عضو و سایر کشورها است.

هم چنین تساوی کامل بین کلیه کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی احترام به حق خودمختاری و عدم دخالت در امور داخلی کشورها، عضو احترام به حق حاکمیت، استقلال و تمامیت ارضی هر کدام از کشورهای عضو، حل اختلافات از طریق اتخاذ ابزارها و راه حل های صلح آمیز مانند مذاکره، میانجی گیری، سازش، آشتی و حکمیت و بالاخره خودداری از تهدید، توسل به زور علیه تمامیت ارضی وحدت ملی و استقلال سیاسی اعضاء از مهمترین اصولی هستند که کشورهای اسلامی بر آن ها اتفاق نظر داشته، در متن اساسنامه گنجانده اند.

بی شک ایران به عنوان عضو موثر این سازمان یکی از کشورهای مهم در جهان اسلام به شمار می رود، چنان که نظرات ایران در بیشتر موارد درباره مسائل جهان اسلام از سوی کشورهای اسلامی لحاظ می گردد. ایران خود به عنوان یکی از کشورهای مؤسس سازمان همکاری اسلامی می باشد و هم اکنون در این سازمان مشارکت فعال

دارد. در دوران اولیه تشکیل این سازمان یعنی در دهه هفتاد میلادی ایران در این سازمان نقش فعالی را ایفا می‌کرد و بدون شک رفتار و کنش های سیاست خارجی ج.ا.ا. ایران و جهت‌گیری دولت‌های اعمال‌کننده آن از درجه اعتبار بالایی در راستای بهبود همگرایی منطقه ای اعضا دارد.

از این رو سیاست خارجی ایران نیز به تبع از استراتژی‌ها و اهداف کلانی برخوردار است. در این راستا سند چشم‌انداز بیست ساله اهداف و برنامه های کلان سیاست خارجی را مشخص کرده است و در قالب برنامه‌های پنج ساله به دستگاه دیپلماسی کشور ارجاع می‌شود. به طور کلی در این سند دستگاه سیاست خارجی در افق این چشم‌انداز، از چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت:

الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه‌ی کارآمد، جاه‌طلبانه، انزلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای، براساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی(ره) دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت و هم‌چنین به طور اخص برنامه چهارم توسعه کشور که سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ را دربر می‌گیرد اهداف و خط‌مشی‌هایی را برای سیاست خارجی ایران تعیین کرده بود که دستگاه سیاست خارجی ملزم به برآورده کردن این اهداف بوده است.

مهدی قاسمی ورجانی

ولی رجبی

مصطفی مقدس‌پور